
Introducció a l'avifauna del Parc del Foix

**Cisco Guasch,
Humbert Salvadó
i Xavier Bayer**

Còbit – Recerca i estudi de natura al Penedès

Resum

El Parc del Foix presenta una rica varietat d'ambients naturals que acullen gran quantitat d'ocells. Hi trobem la zona humida més gran de les comarques lldants. El text ens introdueix en els diferents ambients naturals i en les espècies que hi podem trobar. Es ressalta el medi natural aquàtic.

Paraules clau

Ocells, Parc del Foix, ambients naturals

Resumen

Introducción a la avifauna del Parque del Foix

El Parque del Foix presenta una rica variedad de ambientes naturales que albergan gran cantidad de aves. Aquí se encuentra la mayor de las zonas húmedas de las comarcas colindantes. El texto nos introduce en los diferentes ambientes naturales y en las especies que los habitan. Se hace mayor incapié en el entorno acuático.

Palabras clave

Aves, Parque del Foix, ambientes naturales

Abstract

Introduction to the avifauna of Foix Park

Foix Park has a wide variety of natural environments that are home to a large number of birds. This is the largest wetland in the whole area. The text introduces us to the different natural environments and the species we can find there. The natural water environment is emphasised.

Keywords

Birds, Foix Park, natural environments

Introducció

La interessant varietat d'ambients naturals del Parc del Foix, i en especial el fet d'acollir l'única zona humida de certes dimensions de les comarques de l'entorn, són fonamentals per donar cabuda a una rica varietat d'espècies d'aus. Per ara s'han recollit citacions de 221 espècies; aquesta xifra amb el pas dels darrers anys ha anat augmentant, i es preveu que seguirà fent-ho de forma lenta i progressiva.

Espècies sedentàries lligades al medi aquàtic

Tot i que la quantitat d'espècies d'aus aquàtiques sedentàries és baixa, ens cal dir que cada vegada n'hi ha més. Hem de tenir present que fa amb prou feines una vintena d'anys que es pot començar a parlar d'aus aquàtiques sedentàries. La nidificació d'aquests ocells, doncs, cada vegada ha anat augmentant; s'hi han afegit noves espècies i el nombre d'exemplars també s'ha incrementat. Des de la protecció de l'espai natural aquestes espècies es consoliden com a nidificants regulars. El pantà de Foix, en molts casos, ha estat el primer lloc de les comarques penedesenques on han niat aquestes aus aquàtiques.

La polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), l'ànec collverd (*Anas platyrhynchos*), el cabusset (*Tachybaptus ruficollis*) i la fotja (*Fulica atra*) són les primeres espècies que s'han establert de forma sedentària al parc i hi han començat a niar. A l'hivern poden augmentar les seves poblacions ja que arriben exemplars hivernants.

El rossinyol bord (*Cettia cetti*) és una altra espècie lligada al medi aquàtic que podem trobar durant tot l'any al Parc del Foix i que es distribueix tant per l'embassament com per la majoria de cursos fluvials. El trist (*Cisticola juncidis*), en canvi, és molt més escàs com a espècie sedentària, ja que la majoria d'exemplars tenen una fenologia estival. La cuereta torrençera (*Motacilla cinerea*) durant el període reproductor és poc habitual, tan sols la trobem localitzada a un o dos punts del riu Foix. Passada l'època de cria esdevé més abundant.

En el cas del blauet (*Alcedo atthis*) hem de dir que, tot i no haver-se trobat nius, hi ha indicis de reproducció. La presència d'aquest ocell a l'hivern és força més abundant que no pas la resta de l'any; amb tot ha estat vist en plena època reproductora, fins i tot exemplars juvenils.

Hi ha una espècie que d'uns anys ençà manté tot l'any una bona població d'exemplars a l'entorn de l'embassament, però que no s'hi reproduïxen. Es tracta del berrat pescaire (*Ardea cinerea*), que pensem que a la llarga hi acabaran per niar. De moment ja s'han observat repetidament actituds de festeig i de zel, però els manca un entorn suficientment tranquil.

Espècies estivals lligades al medi aquàtic

Per norma general les aus estivals aquàtiques nidifiquen a l'embassament o en algun punt del riu Foix. La tendència diríem que va en augment, sempre que les condicions meteorològiques siguin favorables i que hi hagi un nivell d'aigua adequat.

El corriol petit (*Charadrius dubius*) és una espècie escassa però força habitual. Pot alternar la seva nidificació a

diferents espais del Parc del Foix en funció de les pluges que hi ha hagut i del nivell del pantà.

En el cas del camallarga (*Himantopus himantopus*) hem de dir que ha nidificat a l'embassament de forma ocasional. El martinet menut (*Ixobrychus minutus*) és una espècie molt difícil de localitzar. Els darrers anys s'havien anotat indicis de cria, però no ha estat fins al 2004 que s'ha arribat a veure un exemplar sortit recentment del niu.

Pel que fa a l'agró roig (*Ardea purpurea*) i al martinet de nit (*Nycticorax nycticorax*) s'han observat exemplars en plena campanya reproductora, i fins i tot amb actituds de zel. Per la qual cosa podem considerar aquestes espècies com a possibles o probables nidificants, en tot cas caldrà confirmar-ho en els propers anys.

Altres ocells més menuts lligats al medi aquàtic són el balquer (*Acrocephalus arundinaceus*) i la boscarla de canyar (*Acrocephalus scirpaceus*). El primer sembla haver minvat força i sols es reproduïx esporàdicament als canyars de la cua del pantà, en canvi la presència del segon va en augment, malgrat que sols el considerem com a possible nidificant.

Moltes d'aquestes aus fan el niu amagat entre els canyissars de zones inundades i per tant resulta difícil poder comprovar-ne la cria, en tot cas cal estar a l'aguait dels polls volanders.

Espècies hivernants lligades al medi aquàtic

És a partir de les darreres dues dècades que es nota un increment progressiu en la quantitat i en la diversitat d'aus hivernals que visiten les zones humides del Parc del Foix. Les millores en la qualitat de l'aigua i una regulació de la cacera han estat factors que han permès avançar molt. Poc a poc s'han anat observant cada vegada més ocells aquàtics hivernants, i que a més s'hi estableixen per períodes de temps més llargs. Aquesta tendència ha anat creixent fins als nostres dies. Actualment hi ha un bon nombre d'espècies que hivernen a l'embassament de Foix.

El corb marí gros (*Phalacrocorax carbo*) any rere any va augmentant i el passat hivern es va superar la xifra de 200 exemplars. Han establert les seves joques en arbres del pantà. A banda dels que passen tot el dia a l'embassament, al vespre arriben exemplars d'altres punts humits (platja de Cubelles, port de Vilanova, pèlags de Vilobí, etc.) a ajocar-se.

L'esplugabous (*Bubulcus ibis*) i el martinet blanc (*Egretta garzetta*) els darrers anys havien esdevingut hivernants molt nombrosos, i havien situat les seves joques a l'embassament. Últimament han minvat i es presenten en menor quantitat.

El rascó (*Rallus aquaticus*) és una au habitual i fàcil de detectar a partir de la tardor i fins a la primavera. No es descarta que pugui reproduir-se al Parc del Foix.

Altres espècies d'aus aquàtiques que també hivernen més o menys habitualment (en funció del nivell de l'aigua i del fred que fa a Europa) al Parc del Foix són el xarret (*Anas crecca*), l'ànec cullerot (*Anas clypeata*), el morell cap-roig (*Aythya ferina*), el morell de plomall (*Aythya fuligula*), la fredeluga (*Vanellus vanellus*), el becadell comú (*Gallinago gallinago*), la becada (*Scolopax rusticola*) i la xivita (*Tringa ochropus*).

Els ambients naturals humits també beneficien altres

ocells de mida petita que com el repicatalons (*Emberiza schoeniclus*) i la cuereta blanca (*Motacilla alba*) es concentren a l'hivern en quantitats molt elevades (alguns centenars) als canyars i canyissars per ajocar-s'hi. El cruixidell (*Miliaria calandra*) fa el mateix però en menor quantitat.

També hem de destacar la presència d'espècies molt escasses com el teixidor (*Remiz pendulinus*).

Espècies migrants lligades al medi aquàtic

Des de fa molts anys el pantà i també el riu Foix han estat llocs on s'han parat a reposar de les seves migracions un bon nombre d'espècies aquàtiques. A vegades, si troben aliment abundant i la calma que requereixen, hi poden romandre un període de temps més o menys llarg.

Hi ha espècies que els darrers anys han esdevingut bastant habituals, aquest és el cas del cabussó emplomallat (*Podiceps cristatus*), el cabussó collnegre (*Podiceps nigricollis*), l'ànec xiulador (*Anas penelope*), l'ànec griset (*Anas strepera*), l'ànec cuallarg (*Anas acuta*), el xarrasclet (*Anas querquedula*), la polla pintada (*Porzana porzana*), el territ menut (*Calidris minuta*), la gamba verda (*Tringa nebularia*), la valona (*Tringa glareola*) i la xivitona (*Actitis hypoleucos*).

També ens podem trobar amb espècies de presència més esporàdica, tot i que algunes cada vegada es veuen més. Alguns exemples són el martinet ros (*Ardeola ralloides*), l'agró blanc (*Egretta alba*), la cigonya negra (*Ciconia nigra*), la cigonya blanca (*Ciconia ciconia*), la gamba roja pintada (*Tringa erythropus*) i la gamba roja (*Tringa totanus*).

De forma ocasional també es poden observar aus de costums més marins com són la gavina menuda (*Larus minutus*), la gavina vulgar (*Larus ridibundus*), el gavià fosc (*Larus fuscus*), el gavià argentat (*Larus cachinnans*), el xatrac gros (*Sterna caspia*), el fumarell carablanc (*Chlidonias hybridus*) i el fumarell negre (*Chlidonias niger*).

Al llarg dels passos migratoris també ens podem trobar amb altres aus menors vinculades al medi aquàtic. Algunes, com la cuereta groga (*Motacilla flava*) i l'oreneta de ribera (*Riparia riparia*), solen ser habituals. D'altres són més escasses i difícils d'observar: la cotxa blava (*Luscinia svecica*), el boscaler comú (*Locustella luscinioides*), la boscarla d'aigua (*Acrocephalus paludicola*), la boscarla dels joncs (*Acrocephalus schoenobaenus*) o la boscarla menjamosquits (*Acrocephalus palustris*).

La presència d'aus rapinyaires migrants es concreta en dues espècies, l'arpella vulgar (*Circus aeruginosus*) i l'àliga pescadora (*Pandion haliaetus*). Es poden sedimentar al llarg de diverses setmanes en aquest espai natural.

Les zones amb vegetació baixa (màquies, brolles...)

Al Parc del Foix hi ha força extensions ocupades per vegetació arbustiva que conformen uns ambients naturals prou interessants. D'una banda hi trobem les terres que es recuperen dels efectes devastadors dels incendis i d'una altra àrees molt pedregoses o rocalloses.

Entre les espècies de les quals s'ha pogut constatar la reproducció hi trobem l'enganyapastors (*Caprimulgus euro-*

paeus), la cogullada fosca (*Galerida theklae*), el trobat (*Anthus campestris*), el còlit ros (*Oenanthe hispanica*), la tallareta cuallarga (*Sylvia undata*), el tallarol capnegre (*Sylvia melanocephala*), el botxí (*Lanius excubitor*) i el passerell (*Carduelis cannabina*).

A més s'han realitzat observacions que indiquen altes probabilitats de nidificació del sit negre (*Emberiza cia*) i de l'hortolà (*Emberiza hortulana*).

Altres aus no nidificants que passen migrant són el còlit gris (*Oenanthe oenanthe*), el tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*) i la tallareta vulgar (*Sylvia communis*).

En el cas del torlit (*Burhinus oedicephalus*) ens cal dir que les citacions de què disposem són de fa bastants anys. Tot i això, no gaire lluny sembla que l'espècie està incrementant la seva presència, i fins s'ha detectat alguna parella reproductora a menys de 10 quilòmetres del Parc del Foix.

A l'entorn dels conreus

Les terres de conreu han sofert canvis molt notables aquests darrers anys, sobretot a causa de la mecanització i la implantació de la vinya com a cultiu predominant. Això ha suposat la desaparició d'algunes espècies i l'adaptació d'unes altres.

Entre les espècies nidificants hi trobem el mussol (*Athene noctua*), el siboc (*Caprimulgus ruficollis*), l'abellerol (*Merops apiaster*), la puput (*Upupa epops*), la cogullada vulgar (*Galerida cristata*), el bitxac comú (*Saxicola torquata*), la bosqueta vulgar (*Hippolais polyglotta*), el capsi-grany (*Lanius senator*), la garsa (*Pica pica*), el pardal xarrec (*Passer montanus*), el gafarró (*Serinus serinus*), el verdum (*Carduelis chloris*), la cadernera (*Carduelis carduelis*) i el gratapalles (*Emberiza cirrus*), entre d'altres.

La guatlla (*Coturnix coturnix*), que també niava en aquests paratges, hauria desaparegut a causa de les modificacions que ha patit aquest ambient natural (desaparició dels cereals). Per contra el faisà (*Phasianus colchicus*), tot i que prové d'alliberaments que fan els caçadors, podria consolidar-se com a nova espècie.

Altres ocells que podem observar a l'hivern o durant els passos migratoris són: l'esmerla (*Falco columbarius*) i el gaig blau (*Coracias garrulus*) de forma ocasional. En canvi són més habituals l'alosa (*Alauda arvensis*), la titella (*Anthus pratensis*), la cotxa cua-roja (*Phoenicurus phoenicurus*), el bitxac rogenç (*Saxicola rubetra*), el pinsà (*Fringilla coelebs*) i el lluer (*Carduelis spinus*).

Les àrees encinglerades i els edificis derruïts

Els grans penya-segats, les parets que s'han format a algunes pedreres o alguns edificis vells acullen un cert tipus d'avifauna força determinat.

Cal destacar l'àliga cuabarrada (*Hieraetus fasciatus*), que és una espècie greument amenaçada d'extinció. Al parc n'hi ha una parella. Altres aus rupícoles nidificants són el xoriguer (*Falco tinnunculus*), la xixel·la (*Columba oenas*), el duc (*Bubo bubo*), el ballester (*Apus melba*), el falcot negre (*Apus apus*), la cotxa fumada (*Phoenicurus ochruros*), la merla blava (*Monticola solitarius*) i el pardal roquer (*Petronia petronia*). De totes aquestes espècies, hi ha una quantitat molt baixa de parelles reproductores.

Hem d'esmentar la recent desaparició de les darreres parelles de roquerol (*Ptyonoprogne rupestris*), gralla (*Corvus monedula*) i de corb (*Corvus corax*).

D'altra banda s'han observat altres espècies d'ocells típicament rupícoles de les quals caldrà fer un major seguiment per comprovar si finalment s'installen com a reproductores en aquest espai. Totes aquestes espècies tenen territoris de cria molt a prop del Parc del Foix i en ambients naturals molt similars als que hi ha aquí. És per això que en un futur caldrà fer-ne prospeccions per aclarir el seu estatus. Ens referim al falcó pelegrí (*Falco peregrinus*), el falciot pàl·lid (*Apus pallidus*), el còlit negre (*Oenanthe leucura*) i la merla roquera (*Monticola saxatilis*).

Àrees de bosc

Les masses forestals boscoses també tenen una gran importància a diferents sectors. En determinats llocs n'hi ha una bona extensió i en d'altres simplement clapes que alternen amb altres ambients naturals. Tot i el predomini de les pinedes, hi ha certa presència d'alzinars i també uns boscos de ribera força desenvolupats.

Cal destacar la presència d'algunes espècies d'aus rapinyaires que es reproduïen als boscos. De totes, diríem que n'hi ha tan sols una o dues parelles assentades a diferents punts de l'espai natural. L'àliga marcenca (*Circaetus gallicus*), l'astor (*Accipiter gentilis*), l'esparder vulgar (*Accipiter nisus*), l'aligot (*Buteo buteo*) i el falcó mostatxut (*Falco subbuteo*) són les espècies diürnes. El xot (*Otus scops*), el gamarús (*Strix aluco*) i el mussol banyut (*Asio otus*) en són les nocturnes.

Els diferents tipus de bosc acullen una bona varietat d'espècies nidificants. De forma molt localitzada a aquelles àrees més obagues i frescals hi trobem el pit-roig (*Eritacus rubecula*), el tord (*Turdus philomelos*), el mosquiter comú (*Phylloscopus collybita*) i la mallerenga petita (*Parus ater*) que tenen molt poques parelles reproductores, però bé que semblen anar en franc augment.

A l'entorn dels boscos de ribera, tot i que a vegades també en altres zones, hi solem trobar el colltort (*Jynx torquilla*), el picot verd (*Picus viridis*), el papamosques gris (*Muscicapa striata*), la mallerenga blava (*Parus caeruleus*) i l'oriol (*Oriolus oriolus*).

La llista d'ocells boscosos es completa amb moltes altres espècies. En destaquem el tudó (*Columba palumbus*), la tórtora (*Streptopelia turtur*), el cucut (*Cuculus canorus*), la cotolliu (*Lullula arborea*), el caragolet (*Troglodytes troglodytes*), el rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), la merla (*Turdus merula*), la griva (*Turdus viscivorus*), el tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*), el mosquiter pàl·lid (*Phyllos-*

copus bonelli), el bruel (*Regulus ignicapillus*), la mallerenga cuallarga (*Aegithalos caudatus*), la mallerenga emplomada (*Parus cristatus*), la mallerenga carbonera (*Parus major*), el raspinell (*Certhia brachydactyla*) i el gaig (*Garulus glandarius*).

A l'hivern ens podem trobar amb diferents aus que provenen d'àrees més fredes. La seva irrupció al Parc del Foix sovint va lligada a la climatologia que fa en altres contrades més nòrdiques. El pardal de bardissa (*Prunella modularis*), el tord ala-roig (*Turdus iliacus*) i el reietó (*Regulus regulus*) solen visitar anualment aquestes terres amb certa densitat d'exemplars. La griva cerdana (*Turdus pilaris*) sols s'observa alguns hiverns, a vegades en estols força nombrosos. El durbec (*Coccothraustes coccothraustes*) sembla força habitual a l'entorn dels boscos de ribera, sobretot si hi ha lledoners i freixes.

En èpoques de pas també hi podem trobar la piula dels arbres (*Anthus trivialis*), la merla de pit blanc (*Turdus torquatus*), el tallarol gros (*Sylvia borin*), el mosquiter groc gros (*Phylloscopus trochilus*) i el mastegatxet (*Ficedula hypoleuca*).

Els ambients humanitzats

Hi ha una sèrie d'aus que viuen força lligades a l'entorn urbà o a alguns edificis. El colom roquer (*Columba livia*), la tórtora turca (*Streptopelia decaocto*), l'òliba (*Tyto alba*), l'oreneta vulgar (*Hirundo rustica*), l'oreneta cua-rogenca (*Hirundo daurica*), l'oreneta cuablanca (*Delichon urbica*), l'estornell vulgar (*Sturnus vulgaris*), l'estornell negre (*Sturnus unicolor*) i el pardal (*Passer domesticus*) solen niar en construccions o al seu entorn.

Espècies en pas

Ens resta per esmentar algunes aus rapinyaires migrants que s'aturen poc, i per tant aquí no podem considerar que tinguin cap predilecció per un o altre ambient natural.

La situació del Parc del Foix a l'extrem sud de la Serralada Litoral afavoreix l'observació de moltes aus que segueixen aquesta serra al pas de tardor. Alguns d'aquests migrants aprofiten aquestes terres per aturar-se a fer nit. Podem citar l'aligot vesper (*Pernis apivorus*), el milà negre (*Milvus migrans*), el milà reial (*Milvus milvus*), l'arpella pàl·lida (*Circus cyaneus*), l'esparder cendrós (*Circus pygargus*), l'àliga calçada (*Hieraetus pennatus*), el xoriguer petit (*Falco naumanni*), el falcó cama-roig (*Falco vespertinus*) i el falcó de la reina (*Falco eleonorae*).